

Force majeure och hardship – analys

Det som i dagligt tal brukar benämnas force majeure är egentligen två visserligen närbesläktade men ändå väsensskilda företeelser. Den ena av dem är just force majeure, med vilket avses en grund för befrielse från ansvar, i första hand från skadeståndsskyldighet. Den andra är i stället en jämningsgrund. I anslutning till avsnitt 6.2 Unidroit Principles kommer den i det följande att benämnas hardship. I båda fallen är det fråga om att på olika sätt avvika från grundsatsen pacta sunt servanda. Vid force majeure slipper en avtalsbrytande part stå för konsekvenserna av sitt avtalsbrott. I stället blir motparten – som inte har gjort något ont – sittande med det förhatliga kortet Svarte Petter. Vid hardship kan i stället avtalet jämkas, så att det inte ens blir fråga om ett avtalsbrott.

100-PROCENTIG RISKFÖRDELNING

Alla resonemang om avtal måste utgå från bland annat det enkla konstaterandet att varje avtal fördelar risker mellan sina parter och att varje sådan fördelning med nödvändighet är 100-procentig. Det går inte att fördela risker – eller kostnader – på något annat sätt, i första hand genom att avtala om att tredje man skall bära risken: Vi kan inte med bindande verkan för tredje man avtala om att tredje man – som genom att vara just tredje man definitionsmässigt inte gör något eget åtagande – skall stå för fiolerna. Det säger sig självt.

Det enkla konstaterandet att risk- och kostnadsfördelningen är 100-procentig innebär med nödvändighet att en efterföljande korrigerande av den inte innebär något annat än omfördelning mellan parterna av risken – eller då snarare kostnaden. Pacta sunt servanda innebär att man får stå sitt kast. En korrigerande innebär att någon annan – motparten i avtalet – får stå åtminstone delar av kastet.

FORCE MAJEURE

Termen force majeure – ungefär den högsta eller största kraften – används ofta slarvigt. Allt möjligt sägs vara force majeure. I många fall är det fel. Den mest närliggande lagregeln finns i [27 § köplagen](#) (Köpl). Den brukar sägas reglera ett kontrollansvar, med vilket skulle avses något annat än force majeure. Rättsföljden – befrielse från skadeståndsansvar – är emellertid densamma.

Skillnaden är i stället bara en fråga om juridisk teknik. Traditionella force majeure-klausuler är kasuistiska. I dem räknas händelsetyper upp. Med utgångspunkt i 1905 års köplag – där befrielse enligt 24 § angavs vara möjlig vid "krig, införselbud eller därmed jämförlig händelse", kan den efterföljande avtalsreglering betraktas som ett koncentrat av 1900-talets historia: Med början i storstrejken 1909 och mobiliseringen under första världskriget adderade varje ny katastrof till avtalens force majeure-klausuler. Presentationen av kontrollansvaret i 27 § köplagen är i stället abstrakt. Den ger inga exempel. I sak sammanfaller emellertid bedömningarna.

Konstruktionen i 27 § köplagen härrör från [art. 79 CISG](#). Den har motsvarigheter i bland annat [art. 7.1.7 Unidroit Principles](#), som dock i begränsad omfattning befriar även från andra påföljder än skadestånd.

Bestämmelsen i 27 § köplagen är uppbyggda kring fem rekvisit:

1. Avtalsbrottet skall bero på ett hinder.
2. Hindret skall ha legat utanför den avtalsbrytande partens kontroll.
3. Parten skall vid avtalstillfället inte skäligen ha kunnat räknat med hindret.
4. Parten skall inte skäligen ha kunnat undvika hindret.
5. Parten skall inte heller skäligen ha kunnat övervinna hindret.

De tre första rekvisiten och ett av de avslutande är kumulativa. De två avslutande är alternativa i förhållande till varandra. Man behöver inte både kunna undvika och övervinna hindret.

Om man lägger ut rekvisiten på en tidsaxel, sticker det tredje ut, genom att det är fixerat till avtalstillfället, medan de övriga inte är fixerade. Rekvisiten definierar därtill delvis varandra. Hindret finns så länge det är ett hinder. Om det går att undvika eller övervinna, så är det däremot inte något hinder, åtminstone inte längre. Och om det går att undvika eller övervinna, så spelar det liten roll om det från början låg utanför den avtalsbrytande partens kontroll.

Det enklaste och bästa sättet att förhålla sig till bestämmelsen är därför att börja bakifrån och ställa frågan "Går det att övervinna?" Om svaret är ja, återstår bara följdfrågan om det är skäligen att kräva att hindret övervinns (nästan allt går ju att övervinna om man bara sätter till tillräckliga resurser). Kravet på kumulering innebär att man då inte behöver ta ställning till om det egentligen var ett hinder, om det låg inom partens kontroll eller om den borde ha räknat med det vid avtalstillfället. Sådant som bara nästan är hinder – besvär – liksom sådant som visserligen är hinder men låg inom partens kontroll – låt vara väldigt

nära gränsen – och sådant som den borde ha räknat med vid avtalstillfället – även om det visserligen precis är på gränsen, är ju aldrig befrielsegrund och bör därför alltid undvikas eller övervinnas.

Om omständigheten går att övervinna, blir således de i och för sig spännande och intressanta juridiska frågorna om den var ett hinder, om den låg inom en parts kontroll och om den borde ha kunnat förutses, betydelselösa. Detsamma gäller naturligtvis om hindret visserligen inte kunde övervinnas när det väl hade inträtt, men å andra sidan kunde ha undvikits innan det inträffade.

Omvänt gäller att en omständighet som inte går att övervinna – eller som inte gick att undvika – onekligen är ett hinder. Avgörande för sådana situationer är därför dels om omständigheten låg inom den avtalsbrytande partens kontroll – vilket det mesta gör – och om den i så fall skäligen borde ha kunnat förutses.

Skälighetsbedömningen har i detta avseende två moment. Dels skall bedömningen avse vilka åtgärder som är skäligen, det vill säga i första hand vilka uppoffringar som kan krävas av den avtalsbrytande parten. Dels skall den avse förutsättningarna för försöken att undvika hindret, det vill säga vid vilken tidpunkt sådana försök skall behöva vidtas. Den bedömningen skall rimligtvis göras på ett sätt som svarar mot vanlig avtalstolkning.

Skyldigheten att försöka undvika hindret uppkommer således dels när parten insåg eller borde ha insett att det förelåg ett hinder, dels – och i en rättsprocess framför allt – när en förnuftig person i motsvarande situation – ett slags släkting till Bonus pater familias – skulle ha insett att hindret förelåg. Även frågan om hindret skäligen kunde ha förutsetts bör hanteras som en tolkningsfråga: Sådant som en förnuftig person i motsvarande situation – normalt informerad om sådant som är av betydelse för till exempel en leveransmöjlighet – skulle ha förutsett, skall rimligtvis även den avtalsbrytande parten *skäligen* ha förutsett.

Övriga påföljder enligt köplagen

Det köprättsliga kontrollansvaret gäller bara skadeståndspåföljden. För övriga påföljder är ansvaret i princip strikt. Några av dem är emellertid omgärdade av andra slags begränsningar som får ungefär samma effekt som kontrollansvaret. Vid dröjsmål finns enligt [24 § KöpL](#) en rätt att kräva fullgörelse, det vill säga leverans vid en senare tidpunkt. Utan tillgång till ett skadestånd, blir den emellertid ganska tandlös: går det inte, så går det inte. Då är inte en dom på fullgörelse särskilt mycket värd. Då får köparen vackert vänta tills det går att leverera igen. Alternativet är att häva köpet, men utan en rätt till skadestånd, är inte heller det många gånger särskilt mycket värt, annat än som ett sätt att reducera mängden lösa trådar.

En köparens övriga rätt till naturfullgörelse – reparation eller omleverans – förutsätter att leverans har skett, men att varan är felaktig. Säljaren behöver emellertid inte avhjälpa ett fel om det inte kan ske utan oskälig kostnad eller olägenhet för säljaren, det vill säga åtminstone force-majeure-liknande situationer. När sådana är för handen, är köparen i stället hänvisad till ett prisavdrag eller – om avtalsbrottet är av väsentlig betydelse – till att häva köpet.

Befrielsegrund utanför köplagstiftningen

Utanför köplagstiftningen gäller i allmänhet ett lindrigare krav för skadestånd. Skadestånd utgår som huvudregel bara vid culpa. Då vållar force majeure-händelser i sig knappast några problem. Det är ju inte världslost av en part att en omständighet utanför dess kontroll påverkar ett skeende. När ansvarsgrunden är culpa, saknas därför skäl att ens diskutera force majeure.

Även för culpabedömningen gäller emellertid rimligtvis kraven enligt det köprättsliga kontrollansvaret att omständigheten – hindret – inte får ha varit förutsebart vid avtalstillfället, liksom att det knappast befriar från ansvar om det var möjligt att undvika eller övervinna. I samtliga fall är de emellertid inte självständiga rekvisit, utan moment i culpabedömningen: Var det under de rådande omständigheterna världslost att göra det aktuella åtagandet? Är det världslost att inte försöka övervinna omständigheten?

Force majeure-reglering i avtal

Inget hindrar naturligtvis parter från att avtala om avvikelser från den dispositiva regleringen. Sådan reglering tillför emellertid i många fall inte särskilt mycket. Ibland – såsom i NL 17 p. 47 – synes de emellertid medföra en mer långtgående begränsning av hävningsrätten än vad som skulle ha gällt annars.

Force majeure-klausuler i enskilda avtal måste naturligtvis hanteras som vilka andra avtalsvillkor som helst. Framför allt kan de behöva tolkas. Uppfattningen att avtalade ansvarsbegränsningar skall tolkas mot bakgrund av den dispositiva regleringen – det vill säga i första hand 27 § KöpL – leder i allmänhet till att avtalade force majeure-klausuler knappast tillför särskilt mycket i jämförelse med vad som annars skulle ha gällt.

Det gäller nog även om parter har fört in en force majeure-klausul i ett avtal där den dispositiva ansvarsgrunden annars vore culpa. Ur åtminstone ett leverantörsperspektiv är det egentligen en dumhet: Om något, ökar då force majeure-klausulen leverantörens skadeståndsansvar. Men förmodligen gör den ingen skillnad alls.

HARDSHIP (CHANGE OCH CIRCUMSTANCES)

Som nämndes inledningsvis medför inte regleringen av hardship någon befrielse från ansvar. Den leder i stället till att avtalet jämkas, så att ett ansvar inte ens uppkommer. I ekonomiska termer blir resultatet många gånger detsamma: Den part som enligt avtalets ursprungliga lydelse skulle ha begått avtalsbrott, behöver inte betala, medan motparten blir sittande med Svarte Petter. Tekniken är emellertid en helt annan. När force majeure-regleringen aktualiseras, består i och för sig den ursprungliga leveransskyldigheten. Vid hardship

kan den i stället justeras, så att den får ett annat innehåll än sitt ursprungliga. Vi har i Sverige ingen uttrycklig lagreglering av sådana frågor.

Uttrycklig reglering finns emellertid i de internationella principalsamlingar som Högsta domstolen från tid till annan hänvisar till. Regleringen finns 6 kap. art. 1–3 Unidroit Principles – där de benämns "hardship" – liksom i art. 6:111 PECL och i Bok III art. 1:110 DCFR. I de båda senare benämns de "Change of circumstances". Innehållet i bestämmelserna är likartat. Jag kommer därför att i det följande bara redogöra särskilt för regleringen i Unidroit Principles.

De här bestämmelserna är som sagt inte svensk lag. Deras funktion för svensk rätt är snarare att ge stöd för resonemang och lösningar enligt svensk rätt. När fråga är om hardship, är det närmast fråga om att stötta en tillämpning av 36 § avtalslagen (AvtL), inte minst genom att ge det tämligen innehållslösa rekvisitet "senare inträffade förhållanden" lite mer kött på benen.

Inledningsbestämmelsen i art. 6.2.1 Unidroit Principles är inte minst en erinran om grundsatsen pacta sunt servanda:

Where the performance of a contract becomes more onerous for one of the parties, that party is nevertheless bound to perform its obligations subject to the following provisions on hardship.

Avtalet skall hållas. Hardship och dess rättsföljder är ett undantag.

Rättsföljden av hardship anges i art. 6.2.3 Unidroit Principles:

1. *In case of hardship the disadvantaged party is entitled to request renegotiations. The request shall be made without undue delay and shall indicate the grounds on which it is based.*
2. *The request for renegotiation does not in itself entitle the disadvantaged party to withhold performance.*
3. *Upon failure to reach agreement within a reasonable time either party may resort to the court.*
4. *If the court finds hardship it may, if reasonable,*
 - (a) *terminate the contract at a date and on terms to be fixed; or*
 - (b) *adapt the contract with a view to restoring its equilibrium.*

Om vi bortser från det i mitt tycke märkliga första stycket – möjligheten att lösa en tvist i godo bör ju alltid undersökas och en sådan lösning i princip alltid föredras framför alternativet att ansöka om stämning eller påkalla skiljeförfarande – är rättsföljden i princip identisk med vad som följer av 36 § AvtL: Avtalet kan jämkas eller helt lämnas utan avseende. För sådana sedan länge i och för sig etablerade rättsföljder behöver vi inget särskilt stöd från internationella principer. Art. 6.2.3 tillför därför inget i förhållande till vad som ändå framgår av svensk lagreglering. Det gör däremot definitionen av hardship i art. 6.2.2 Unidroit Principles:

There is hardship where the occurrence of events fundamentally alters the equilibrium of the contract either because the cost of a party's performance has increased or because the value of the performance a party receives has diminished, and

- (a) *the events occur or become known to the disadvantaged party after the conclusion of the contract;*
- (b) *the events could not reasonably have been taken into account by the disadvantaged party at the time of the conclusion of the contract;*
- (c) *the events are beyond the control of the disadvantaged party; and*
- (d) *the risk of the events was not assumed by the disadvantaged party.*

Omständigheten skall medföra en väsentlig rubbning av avtalsbalansen

Det första kravet är att en omständighet inträffar som *fundamentally alters the equilibrium of the contract*, det vill säga som medför en väsentlig rubbning av avtalets jämvikt (eller balans). Det kan ske på ett av två huvudsakliga sätt: Antingen kan en parts – typiskt sett naturagäldenärens – kostnad för sitt åtagande ha ökat markant, eller också kan värdet – typiskt sett för naturaborgenärens – av motpartens prestation ha minskat markant.

För att alls beaktas, skall förändringen enligt vad som anges i bestämmelsens inledning vara väsentlig. Även om ordvalet antyder det, skall man nog inte stirra sig blind på att tröskeln för en hävningsrätt uttrycks på samma sätt: a fundamental breach of contract eller ett väsentligt avtalsbrott. En hävning innebär ju att hela avtalet upplöses. Vid hardship kan rättsföljden vara mindre ingripande. Det bör nog påverka väsentlighetsbedömningen. Men den första förutsättningen är ändå att omständigheten skall medföra en väsentlig rubbning av avtalsbalansen.

Omständigheten får inte ha varit känd för gäldenären, borde inte ha beaktats av den och inte heller ligga inom dess kontroll

Av de övriga rekvisiten är de första tre ganska lätta att hantera, åtminstone i de flesta situationer. De är påtagligt lika motsvarande rekvisit för befrielse från skadeståndsskyldighet enligt force majeure-regleringen.

Förekomsten och omfattningen av en omständighet får inte ha varit känd för gäldenären vid avtalstillfället. Det är närmast en självklarhet. Om den vore det, skulle den ha beaktats vid utformningen av avtalet. På samma sätt som gäller vid bedömningen av om en avtalsbrytande part skall befrias från skadestånd, träffar bestämmelsen inte avtal som har slutits sedan omständigheten blev känd.

Bedömningen överlappas av det andra rekvisitet att gäldenären inte skäligen borde ha beaktat omständigheten när avtalet slöts. Även kontrollrekvisitet sammanfaller rimligtvis med den bedömning som skall göras när fråga är om skadestånd: Låg omständigheten inom gäldenärens kontroll?

Ris fördelningen

Till skillnad från bedömningen i skadeståndsfrågan finns däremot inget uttalat krav att en part skall kunna – låt vara skäligen – undvika eller övervinna omständigheten. Det beror på att fråga ju inte är om brott mot en

skyldighet, utan i stället om är en sådan alls finns. Och om den inte ens finns, finns inte heller något skäl för en enskild part att vare sig undvika den eller övervinna den.

I stället skall en bedömning göras om risken genom avtalet hade allokerats till den ena parten. Problemet med det är emellertid att ett avtal *alltid* allokerar *alla risker* till någon av parterna. Och då blir regleringen av hardship överflödig. Då blir det i stället bara fråga om att fastställa avtalsinnehållet på vanligt sätt. Avsikten är därför knappast mer än att sortera ut avtal där det är uppenbart, antingen på grund av uttrycklig reglering, av avtalstypen – i ett exempel med anknytning till bestämmelsen nämns särskilt försäkringsavtal – eller av annat liknande skäl, att den ena parten skall bära den aktuella risken.

Praktisk tillämpning

Så mycket längre än så kommer man nog inte. Det blir – på svenska – en bedömning av om avtalet skall upprätthållas i sitt ursprungliga skick, eller om det skall jämkas (eller möjligen helt lämnas utan avseende). Grunden för jämkning uttrycks i 36 § AvtL: Är det – mot bakgrund av *senare inträffade förhållanden* skäligt att jämka avtalet, eller skall dess ursprungliga innehåll bestå? Annorlunda uttryckt: skall risken för effekterna av omständigheterna ligga där den av bättre eller sämre skäl – parter har ju många gånger inte särskilt övervägt sådana omständigheter som kan komma i fråga – har råkat hamna, eller skall den helt eller delvis flyttas över till motparten (för någonstans måste den ju ändå placeras)?

Skälighetsbedömningen måste göras från fall till fall, även om det går att göra "generella basbedömningar". Men även inom dem, måste utfallet kunna variera, inte minst beroende på parternas ekonomiska förutsättningar. I ett enskilt fall kan till exempel en part med stark ekonomi få bära risker som den under andra förhållanden inte skulle behöva bära. Det är knappast något nytt. Så har det alltid varit, åtminstone sedan mitten av 70-talet.

Två exempel får belysa tillämpningen av bestämmelsen.

1. Städning i stängda gymnasieskolor

Under Corona-epidemin stängdes gymnasieskolorna i Sverige. Då försvann naturligtvis behovet av att städa dem, åtminstone med den frekvens som hade gällt tidigare. I de flesta fall fanns emellertid avtal om städning av skolorna enligt schema. I förmodligen de flesta fallen var avtalens löptid flera år, eller åtminstone ett skolår. I och med att skolorna stänges, försvann i allt väsentligt värdet för skolan av städbolagets prestation enligt avtalen. Är det något som skall föranleda korrigeringar i avtalet?

2. Hyra för restauranger och butiker

Corona-epidemin innebar att omsättningen i restauranger och åtskillig detaljhandel minskade markant. Det gjorde det i och för sig inte dyrare att betala hyra och påverkar i och för sig inte heller värdet för näringsidkarna av hyresvärdens prestation: att tillhandahålla lokalen, åtminstone inte annat än indirekt. Däremot påverkades relationen mellan hyresgästernas intäkter och hyresutgiften markant, eftersom omsättningen i många fall plötsligt bara var en bråkdel av den normala. Är det en omständighet som skall föranleda korrigeringar i hyresavtalen?

I en del fall ligger det nära till hands att låta bedömningen följa placeringen av affärsrisk. Så bör det vara i till exempel hyresrelationer. Där finns uttryckligen i [12 kap. 19 § JB](#) en bestämmelse som ger möjlighet att genom så kallad omsättningshyra (eller omsättningsbaserad hyra) lägga en del av risken för en omsättningsminskning på hyresvärden. När hyran i stället är fast, ligger följaktligen hela affärsrisken på hyresgästen. Motvikten är naturligtvis att en omsättningsökning inte höjer hyran, utan helt tillkommer hyresgästen som vinst. Valet att tillämpa fast hyra – låt vara många gånger inte annat än att parterna har gjort som de brukar göra – talar i sig med styrka för att risken för en omsättningsminskning – låt vara såväl omfattande, som plötslig och helt okontrollerbar – inte skall flyttas till den avtalspart som inte har tillgång till "uppsidan", det vill säga en hyreshöjning vid hög omsättning. Det ligger helt enkelt i den av parterna valda avtalsmodellen med fast hyra. Men, som sagt, det är den generella bedömningen. Den hindrar inte att man i ett enskilt fall kommer fram till en annan lösning.

Exemplet med städning är mer komplext. Det beror inte minst på [52 § 1 och 2 st. KöpL](#) och den möjlighet som där ges att avbeställa ett köp.

Bestämmelsen är egentligen inte mycket mer än en begränsning av den annars generella rätten till fullgörelse: Under angivna förutsättningar är en fullgörelsetalan utsiktslös. Men hur är det utanför bestämmelsens tillämpningsområde?

Antag att en gymnasieskola utan att någon särskild omständighet föranledde det avbeställde städning under resten av terminen. Skulle städbolaget i det fallet ha rätt till fullgörelse – städning mot full betalning – eller skulle det i analogi med 52 § KöpL vara hänvisat till skadestånd? Eftersom skadeståndet skall försätta städbolaget i exakt samma ekonomiska läge som det skulle ha varit i om det i stället hade utfört arbetet och fått full betalning, är alternativet ekonomiskt likvärdiga för städbolaget. För skolan, däremot, är skadeståndsalternativet uppenbarligen bättre, annars skulle den knappast ha avbeställt.

I rättsfallet [NJA 2018 s. 653](#) (De ingjutna rören) angav Högsta domstolen i p. 48 att en skadelidandes skyldighet att begränsa sin skada – eller i vart fall det skadestånd som dess motpart skall betala – är en allmän kontraktsrättslig princip som ytterst grundas på allmänna lojalitetsöverväganden.

Även utan Högsta domstolens uttryckliga godkännande framstår det som en såväl rimlig som riktig princip. Men den leder rimligtvis till att rätten till fullgörelse egentligen är ganska begränsad. I de flesta fall får en part i till exempel en avbeställningssituation även utanför köplagen nog nöja sig med skadestånd som påföljd vid motpartens i och för sig avtalsstridiga avbeställning.

Och om det gäller redan i normala fall, vad gäller då vid hardship? Hur skall vi då hantera gymnasieskolornas avbeställningar med anledning av Corona-epidemin? Städbolagen har knappast rätt till fullgörelse. De kan knappast tillåtas städa och ges rätt till full betalning. Men det är knappast heller skäligt att de skall bära hela den ekonomiska risken i avtalsrelationen till skolorna. Så ersättning – skadestånd om man så vill – skall rimligtvis utgå. Den kvarvarande frågan är bara om den skall omfatta hela det positiva kontraktsintresset eller bara en del av det.

Ersättningsberäkningen

Till att börja med måste städbolagen begränsa sin skada. Det gäller alltid. Det är – som sagt – en allmän kontraktsrättslig princip. Personal skall sägas upp. Förbrukningsmaterial – som inte behöver förbrukas – och andra rörliga kostnader skall också räknas bort. Kvar finns då i princip två poster: Dels ett belopp som skall täcka kontraktens andel av bolagen fasta kostnader (kontor, administration med mera), dels ett belopp som i slutändan skall bidra bolagens vinst. De två posterna skulle ha ersatts vid en "vanlig" avbeställning. Om de ersätts även vid hardship, blir det ingen skillnad. Då har de tillkommande omständigheterna inte lett till någon förändring av rättsföljden. Då utgör de inte hardship, åtminstone inte ur någon praktisk eller ekonomisk synvinkel.

Om de skall betraktas som hardship, måste därför ersättningen reduceras på något sätt. Den del av täckningsbidraget som skall bidra till städbolagens vinst, är då den lägst hängande frukten. En i sammanhanget skälig lösning skulle därför vara att skolorna skall ersätta städbolagen för deras fasta kostnader, till vilka jag då räknar avvecklingskostnader, såsom lön till anställda under deras uppsägningstid. Städbolagen får däremot inte ersättning för sina rörliga kostnader, eftersom det kan – och därför skall – avveckla dem. Och städbolagen får inte heller ersättning för den delen av täckningsbidragen som skulle ha blivit vinst.

Framför allt måste man nog emellertid helt lämna frågan om vad som är rättvist åt sitt öde. Det är helt enkelt inte rättvist att en part helt skall drabbas effekterna av en omständighet som utgör hardship, medan den andra parten slipper dem (åtminstone inom det aktuella avtalsförhållandet). Men det är i allmänhet precis lika orättvist att göra tvärt om: Att den första parten slipper undan, medan den andra parten får bära hela risken. Och det blir knappast bättre av att bördorna delas på ett eller annat sätt: Alla lösningar är i princip orättvisa. Det är helt enkelt i de allra flesta fall ett felaktigt sätt att angripa problemet.

SLUTSATSER

1. Utgångspunkten är *Pacta sunt servanda*.
2. Skilj mellan force majeure och hardship:
3. Force majeure befriar från framför allt skadeståndsskyldighet.
4. Hardship är en jämningsgrund.
5. Force majeure föreligger aldrig när effekten skäligen kunde ha undvikits eller övervunnits.
6. Jämkning vid hardship innebär en omfördelning av risk och därmed också en omfördelning av kostnader.
7. Riskfördelningen är alltid 100-procentig
8. Jämkning vid hardship innebär därför att risken helt eller delvis flyttas till motparten, det vill säga att motparten skall bära – i praktiken betala för – vad som ursprungligen var den andra partens risk.

Och ibland – men rimligtvis ganska sällan – kan det vara en skälig lösning.

[Jon Kihlman](#), Advokat, jur. dr

OM DOKUMENTET

Senast uppdaterad

2020-05-19

Utgivare

JP Infonet

[Jon Kihlman](#)
Advokat,
jur.dr

Författad av